

Kurzus kódja: BBN-FIL-220, BBN-FIL-401.132, BMA-FILD-220, BMA-FILD-401.01, BBV-020:01
Kurzus megnevezése (magyarul és angolul) Poszthellénisztikus és későantik filozófia (ea.); Philosophy in the Post-Hellenistic Period and in Late Antiquity (lecture)
Kurzus előadója: Bene László docens
MŰK 4/i, II. em. 221, szerda 10.00-11.30
Dátumok: szeptember 10 és 17 (szeptember 24-én azt óra elmarad); október 1, 8, 15 és 22; november 5, 12, 19 és 26; december 3 és 10.

Kurzus előfeltétele(i): --
A jegyszerzés módja(i), követelmények, értékelés:
Akik az órát filozófia képzés (BA specializáció, minor, MA) részeként veszik fel, az alább megadott teljes tematikából vizsgáznak. Azok a hallgatók, akik az előadást közismereti tárgyként végzik el, csak a „minimálcso magba” tartozó forrásokból vizsgáznak. Követelmények: A vizsgajegyzék tételeinek alapos feldolgozása, a történeti és fogalmi összefüggések elsajátítása. Látogatásköteles óra, max. 3 alkalommal lehet hiányozni! A félév során az anyagból 4 alkalommal az előző héten jelzett időpontban röpdolgozatot írunk, melyre egy-egy kijelölt forrásszövegből lehet felkészülni. A 4 dolgozatból legalább 3-at meg kell írni a jegyszerzéshez. A vizsgaidőszakban 3 kisesszéből álló ZH-t írunk. A kurzusra kapott osztályzatot az órai röpdolgozatok (40%) és a vizsgaidőszakban írt ZH (60%) adják ki. Követelmények: Az antik filozófia irányainak, főbb alakjainak és problémáinak ismerete a Kr. e. 1. sz.-tól az antikvitás végéig.

Kurzus leírása, tematikája:
A Kr. e. 2. század utolsó évtizedeitől a klasszikus és hellenisztikus alapítású athéni filozófiai iskolák helyét a Római Birodalom városaiban terjedő, lazábban szerveződő irányzatok vették át. A filozofálás földrajzi és intézményi kereteinek változásai, valamint egyéb politikai és társadalmi fejlemények a gondolkodási szokásokra is kihatással voltak. Az irányzatok tekintélyi szövegekként fogadták el az alapító írásait, erre épült identitásuk. A filozófia művelésének meghatározó módjává e szövegek kommentálása vált. Némely filozófus igyekezett a különféle irányok autoritásait összeegyeztetni, mások a tan „tisztasága” mellett törtek lándzsát. Tartalmilag mind nagyobb szerepet kaptak az ember egzisztenciális problémái, a lélek és Isten viszonyának kérdése. A Kr. u. 2-3. századtól a kereszténység nagymértékben átveszi a hagyományos filozófia eszköztárát, és annak versenytársává lesz. A Kr. u. 3. század közepén létrejön az újplatonizmus szintézise, mely az arisztotelianus és sztoikus filozófia elemeit is magába olvasztja. A késő antikvitás vallási-filozófiai vitáiban kikristályosodó fogalmak, problémák és módszerek a kora újkorig meghatározó jelentőségűnek bizonyulnak az európai gondolkodásban. Az előadás áttekinti az irányzatok történetét, és kiemel néhány centrális problémát e korszak filozófiájából, amilyenek a világkezdet, a rossz eredete, a lélek természete vagy az emberi felelősség kérdései.

Kurzushoz tartozó kötelező irodalom:
1. A szkepticizmus újjáéledése (Sextus Empiricus: A pürrhónizmus alapvonalai I, in

Kendeffy-Lautner: Antik szkepticizmus, Atlantisz, 1998, 171-232).

2. A szenvedélyek: sztoikusok és platonikusok (Plutarkhosz: Az erkölcsi erény, ford. Lautner Péter, in: Somos Róbert (szerk.): *Középső platonizmus*, Osiris, 2005, 138-164).

3. Fátum és az emberi autonómia: sztoikusok, epikureusok és akadémiusok és peripatetikusok (Cicero: A végzetről, ford. Szekeres Csilla, in: Bugár István – Lautner Péter (szerk.): *Sors és szabadság*, Kairosz, 2006, 84–111; Alexandrosz és követői a szabad választásról, uo. 235–250).

4. A szelf a császárkori sztoicizmusban (Epiktétosz: *Beszélgetések*, I. könyv, ford. Steiger Kornél, Gondolat Kiadó, 2014, 9-83).

5. Keresztények, gnóosztikusok, hermetikusok, manicheusok és a filozófia. (Gyöngy-himnusz, ford. Ladocsi Gáspár, in: Vanyó László (szerk.): Apokrifek, Szent István Társulat, 1980; Poimandrész, in: Hermész Trismegisztoz bölcsessége. Corpus Hermeticum, Asclepius, Liber Hermetis, ford. Hamvas Endre, Szentár Kiadó 2020, 29–43).

6. Középső platonizmus: a hagyomány konstrukciója, kozmológia, metafizika és az ember helye a *világban* (Numéniosz: Töredékek, in Somos R. (szerk.): *Középső platonizmus*, Osiris, 2005, 177–255).

7. Újplatonizmus: filozofikus élet és metafizika. Az újplatonikus metafizikai modell alapelvei Porphüriosz: Plótinosz élete; Plótinosz: A három eredendő valóságról (Enn. V.1), in: Plótinosz: *Az Egyről, a szellemről és a lélekről*, ford. Perczel I. -Horváth J., Európa 1986, 327-349; 353-386.

8. Idő és örökkévalóság: Plótinosz és Ágoston (Plótinosz: Az örökkévalóság és az idő (Enn. III.7 [45]), ford. bevezető, jegyzetek Bene László, *Ókor* 9 (2010/2), 52-68; Augustinus: *Vallomások*, XI. könyv, ford. Városi István, Budapest, Gondolat, 1982, 344–380. o

9. Emberi autonómia és isteni szuverenitás (Plótinosz: Az Egy akaratáról és szabadságáról, (Enn. VI.8), in: Plótinosz: *Az Egyről, a szellemről és a lélekről*, 288–326.

10. Viták a világkezdetéről (Szent Ágoston: *Isten városáról* XI.4–21; XII.12-26, Kairosz Kiadó, 2006, ford. dr. Földváry Antal et alii, III. kötet, 37-71. 113–143.

11-2. Viták a lélek státusáról és a rossz eredetéről (Plótinosz: Arról, hogy miként száll alá a lélek a testekbe (Enn. IV.8), in: Horváth-Perczel 209-222; Szent Ágoston: *Isten városáról* XI.13, 17-18 és 22-23; XII.1-8; XIII.1-2 és 12-15; XIV.1-15.)

Tankönyv:

Bene László: Görög-római filozófia 1.5-1.6; Kendeffy Gábor: Patrisztika, in: Boros Gábor (főszerk.): *Filozófia*. Akadémiai Kiadó, 2007, 189-308.

Minimálisomag:

Sextus Empiricus: A pürrhónizmus alapvonalai I, in Kendeffy-Lautner: Antik szkepticizmus, Atlantisz, 1998, 171-232

Cicero: A végzetről, ford. Szekeres Csilla, in: Bugár István – Lautner Péter (szerk.): *Sors és szabadság*, Kairosz, 2006, 84–111

Epiktétosz: *Beszélgetések*, I. könyv, ford. Steiger Kornél, Gondolat Kiadó, 2014, 9-83

Porphüriosz: Plótinosz élete; Plótinosz: A három eredendő valóságról, in: Plótinosz: *Az Egyről, a szellemről és a lélekről*, ford. Perczel I. -Horváth J., Európa 1986, 327-349; 353-386

Plótinosz: Arról, hogy miként száll alá a lélek a testekbe (Enn. IV.8), in: Horváth-Perczel 209-222

Szent Ágoston: *Isten városáról* XI.13, 17-18 és 22-23; XII.1-8; XIII.1-2 és 12-15; XIV.1-15.

Kurzushoz tartozó ajánlott irodalom:

Forrásgyűjtemények, kézikönyvek, áttekintő művek:

G. Boys-Stones: *Platonist Philosophy 80 BC to 250 AD: An Introduction and Collection of Sources in Translation*. Cambridge University Press, 2018.

Bugár István: *Kozmikus teológia. Források a görög filozófia istentanához a kezdetektől a kereszténység színrelépéséig*. Kairosz, 2005.

Bugár István: *Szabadság, szeretet, személy. Az ókeresztény teológia antropológiai vetülete*. Kairosz, 2013.

Bugár István – Lautner Péter: *Sors és szabadság. Az emberi autonómia problémája az antik filozófiában a Kr. utáni II. századig*. Kairosz, 2006.

Lloyd P. Gerson (ed.): *The Cambridge History of Philosophy in Late Antiquity*. Cambridge University Press, 2011.

G. Karamanolis: *The Philosophy of Early Christianity*. Routledge, 2014.

R. W. Sharples: *Peripatetic Philosophy 200 BC to AD 200, An Introduction and Collection of Sources in Translation*, Cambridge University Press, 2010. Somos Róbert: Bevezető, in: uő (szerk.): *Középső platonizmus*, Osiris, 2005, 10-41.

Svetla Slaveva-Griffith – Pauliina Remes (eds.): *The Routledge Handbook of Neoplatonism*. Routledge, 2014. Christopher Stead: *Filozófia a keresztény ókorban*, ford. Bugár M. István, Osiris, 2002.

R. Sorabji: *The Philosophy of the Commentators, 200–600 AD. A Sourcebook*. Vol. 1 *Psychology (with Ethics and Religion)*. Vol. 2. *Physics*. Vol. 3 *Metaphysics and Logic*. Duckworth, 2004

R. T. Wallis: *Az újplatonizmus*, ford. Buzási Gábor, Osiris, 2000.

Császárkori pogány filozófusok szövegei:

Apuleius: *A világról. Szónoki és filozófiai művek*. Ford. Böröczki Tamás, Détszhy Mihály, Kendeffy Gábor. Magyar Könyvklub, 2003.

Hermész Trimegisztosz bölcsessége. Corpus Hermeticum, Asclepius, Liber Hermetis. Ford. Hamvas Endre és mások. Szentpál Kiadó, 2020.

Lautner, Péter (szerk.) *Pogány teológia. 1., Szövegértelmezés és rendszeralkotás a Plótinosz utáni újplatonistáknál*. Kairosz, 2004.

Steiger Kornél (ford., szerk.): *Musonius Rufus és Sztoikus Hieroklész töredékei / Kebész táblaképe*. Gondolat, 2019.

Steiger Kornél (ford., szerk.): *Hieroklész: Kommentár a püthagoreus Aranyvershez. A gondviselés*. Gondolat, 2018.

Steiger Kornél (ford., szerk.): *Szimplikiosz kommentárja Epiktétosz Kézikönyvecskéjéhez*. Gondolat, 2016.

Néhány monográfia, tanulmánykötet magyarul:

Peter Brown: *Szent Ágoston élete*. Osiris, 2003.

Pierre Hadot: *A lélek iskolája. Lelkigyakorlatok és ókori filozófia*. Kairosz, 2010.

Pierre Hadot: *Plótinosz avagy a tekintet egyszerűsége*. Kairosz, 2013.

Heidl György: *Szent Ágoston megtérése: Egy fejezet az origenizmus történetéből*. Paulus Hungarus-Kairosz, Budapest, 2001.

Kendeffy Gábor: *Az egyházatyák és a szkepticizmus*. Áron Kiadó, 1999.

Perczel István: *Isten felfoghatatlansága és leereszkedése. Szent Ágoston és Aranyszájú Szent János metafizikája és misztikája*, Atlantisz Kiadó, Budapest, 1999.

Pesthy Mónika: *A csábítás teológiája*. Kairosz, 2005.

Somos Róbert: *Logika és érvelés Órigenész műveiben*. Kairosz, 2011.

Somos Róbert: *Alexandriai teológia*. Kairosz, 2008.

Steiger Kornél: *Tanulmányok a sztoikus etika köréből*. Gondolat, 2021.

D. Tóth Judit: *Test és lélek. Antropológia és értelmezés Nüsszai Szent Gergely műveiben*. Kairosz, 2006.

Vidrányi Katalin: *Krisztológia és antropológia. Összegyűjtött tanulmányok*; szerk. Geréby György, Molnár Péter; Osiris, Bp., 1998.